

Αποφάσισα να γράψω για τον **Μακρυγιάννη** διαβάζοντας ένα κείμενο του **Σεφέρη** αφιερωμένο σ’ αυτόν. Με εντυπωσίασαν τα όσα ανέφερε ο νομπελίστας ποιητής, γιατί μέχρι τώρα γνώριζα τον Μακρυγιάννη ως **αγωνιστή** του 1821, **στρατιωτικό**, **δραστήριο πολιτικά πρόσωπο**, αλλά όχι ως συγγραφέα Απομνημονευμάτων.

Γράφει σχετικά ο Σεφέρης: «*Το γράψιμό του είναι μια χειροποίητη οικοδομή. Σε κάθε της λεπτομέρεια, στην ένταση, στην ευκολία, στο παραστράτημα, βλέπει κανείς το **πέρασμα** ενός **ολοζώντανου ανθρώπου**. “Ο καλύτερος τρόπος να βρούμε ποιες λέξεις του δε λειτουργούν”, είπε κάποιος. **Το ποσοστό των λέξεων που δε λειτουργούν στον Μακρυγιάννη είναι μικρότερο παρά στα έργα όλων των πεζογράφων μας που ξέρω...*** Η φωνή του Μακρυγιάννη είναι ένας κλώνος από το στιβαρό δέντρο που έδωσε τον **Ερωτόκριτο** και τη **Θυσία του Αβραάμ**, έδωσε τα **δημοτικά μας τραγούδια**...». Και συνεχίζει: «Ο δεύτερος λόγος που πιστεύω πως ο Μακρυγιάννης είναι ο πιο **σημαντικός πεζογράφος** μας είναι γιατί τον νομίζω σαν ένα **μεγάλο διδάκαλο πς γλώσσας μας**. Αν εξαρέσω την ερεπιωμένη Γυνάικα της Ζάκυθος του Σολωμού, δεν ξέρω άλλο κείμενο στα νέα μας γράμματα που να διδάσκει τόσα πολλά όσο το κείμενο του Μακρυγιάννη».

Μακρυγιάννης: Είμαστε στο «εμείς» κι όχι στο «εγώ»

Γράφει ο Βύρων Τομάζος

Μηχανολόγος,

Απόφοιτος Πολυτεχνείου

Μονάχου

e-mail: btomazos@gmail.com

Ο **Ιωάννης Τριανταφύλλου** ή **Μακρυγιάννης** γεννήθηκε στο **Αβροίτι** της **Δωρίδας** του νομιού Φωκίδας. Ήταν **παιδί φτωχής οικογένειας** της Ρούμελης. **Έχασε τον πατέρα** του πολύ μικρός σε **συμπλοκή κλεφτών με Τούρκους**. Το πραγματικό του όνομα ήταν Ιωάννης Τριανταφυλλοδημήτρης. Κατά τη διάρκεια του Αγώνα επικράτησε να τον αποκαλούν Μακρυγιάννη λόγω του ύψους του. Τα **παιδικά του χρόνια ήταν δύσκολα**, στη συνέχεια όμως **ασχολήθηκε με το εμπόριο** και έκανε **μεγάλη περιουσία**. Πριν από την επανάσταση είχε πολλά χρήματα και ακίνητα στην Άρτα. Το **1820 μυσήθηκε** στη **Φιλική Εταιρεία** και από τότε **αφοσιώθηκε** στον αγώνα για την **ανεξαρτησία** και έλαβε μέρος σε πολλές **μάχες**. Κατά τη διάρκεια των εμφυλίων τάχθηκε στο πλευρό των κυβερνητικών και εισέβαλε στην **Πελοπόννησο** να πολεμήσει κατά των στρατιωτικών. Έμεινε εκεί για να οργανώσει την **άμυνα εναντίον** του **Ιμπραήμ**. **Υπερασπίστηκε** ηρωικά την **Ακρόπολη** των **Αθηνών** και **τραυματίστηκε** τρεις φορές.

Η επαναστατική του δράση κλείνει με τη συμμετοχή του στις επιχειρήσεις του **Πειραιά** το **1827**.

Ο **Καποδίστριας** τον διόρισε «**γενικό αρχηγό Σπάρτης**». Επειδή δυσανασχήτησε με την απραξία του σε αυτή τη θέση, άρχισε να γράφει τα **Απομνημονεύματά** του (**1829**). «*Με τα **κολλυβογράμματα που έμαθε σε δύο μήνες** άρχισε να γράφει τα Απομνημονεύματά του -να **κτίζει το μνημείο του**. **Λαϊκός αφηγητής, σπουδαίος, αγάλαστος από κακές αναγνώσεις, με έντοικο δυνατό, με ματιά που εισδύει στα έγκατα των ανθρωπίνων πράξεων, με πίστη στον Θεό και στην παράδεισσορεί τους κατατρεγμούς των Ελλήνων από τους Τούρκους, τις μάχες, τις εξάρσει ς, τις αδυναμίες, λέει για πρόσωπα, για τους γενναίους και τους ιδιοτελείς***; γράφει για τα Απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη ο **Ηλίας Βενέζης**.

Ο Μακρυγιάννης **υποδέχθηκε** με θερμά λόγια τον **Όθωνα**, ο οποίος μάλιστα βάφτισε και ένα από τα παιδιά του. Γρήγορα όμως **απογοητεύτηκε** και ασχολήθηκε με την καλλιέργεια της γης. Ως **δημοτικός σύμβουλος**, το **1837**, έπεισε το δημοτικό συμβούλιο της Αθήνας να υποβάλει στον Όθωνα αναφορά για την **παραχώρηση Συντάγματος**. Από το παλάτι θεωρήθηκε ο κύριος **οργανωτής της συνωμοτικής κίνησης** που οδήγησε στην επανάσταση της **3ης Σεπτεμβρίου 1843**. Τον Μάρτιο του **1853 δικάστηκε** από στρατοδικείο για **εσχάτη προδοσία** και **καταδικάστηκε σε θάνατο**. Αποφυλακίστηκε αργότερα με τη μεσολάβηση του Δημητρίου Καλλέργη. Μετά την έξωση του Όθωνα του δόθηκε και πάλι ο **τίτλος του αντιστρατήγου** (1862).

Άφησε την τελευταία του πνοή στο σπίτι του στην Αθήνα, στη συνοικία που ακόμα και σήμερα φέρει το όνομά του. Ο τρόπος σκέψης του συμπυκνώνεται στην πιο διάσημη φράση του: «*Ξέρετε πότε να λέγει ο καθείς «εγώ»; Όταν **αγωνιστεί** **μόνος** του και φκιάσει ή χαλάσει , να λέει «εγώ». Όταν **όμως αγωνίζονται πολλοί** και φκιάχουν, τότε να λένε **«εμείς»**. Είμαστε στο «εμείς» κι όχι στο «εγώ»*.

Τα Απομνημονεύματα

Οι μελετητές του έργου του στρατηγού Μακρυγιάννη συμφωνούν ότι τα **Απομνημονεύματα δεν είναι** μια ψύχραιμη, **αντικειμενική εξιστόρηση** γεγονότων. Ο συγγραφέας παραλείπει μάχες που έπαιξαν βασικό ρόλο στην πορεία της Επανάστασης του ’21, άλλες σημαντικές τις περνά με δυο γραμμές, ενώ παραθέτει με λεπτομέρειες συμβάντα δευτερεύουσας σημασίας που τα έζησε ο ίδιος. Βέβαια, αυτό είναι μέσα στη φύση των απομνημονευμάτων, που δεν αποτελούν αμερόληπτη και τεκμηριωμένη ιστορία. Ο Μακρυγιάννης, όμως, παράλληλα **αυτοβιογραφείται, εξομολογούμενος** συχνά, σα σε προσωπικό ημερολόγιο, ενδόμυχες ψυχικές καταστάσεις του. Κάθε τόσο σταματά την αφήγησή του για να **επικρίνει** με δριμύτητα ή να **επαινέσει** πρόσωπα και τις πράξεις τους, ενώ επαναλαμβάνει σκέψεις που φαίνεται να του ’χουνε γίνει έμμονες ιδέες. Επικαλείται ως **μάρτυρα το Θεό**, γράφει **“Μα την πατρίδα”**, όταν θέλει να ορκιστεί -μου έκανε μεγάλη εντύπωση αυτό- απευθύνεται με θερμή στους “αδελφούς αναγνώστες”.

«*Αν είμαι τίμιος άνθρωπος, θέλω γράψη την αλήθεια, καθώς έγιναν τα γραφόμενα, οπου θα σημειώσω. Όλοι οι αναγνώστες έχετε χρέος πρώτα να **ερευνήσετε** διά την **διαγωγή** μου, πώς φέρθηκα εις την κοινωνία και Αγώνα, και αν **πμίως** φέρθηκα, βάλετε βάση και εις τα γραφόμενά μου: αν ατίμως φέρθηκα, μην πιστεύετε τίποτας. Και αφού μάθετε ότι φέρθηκα τιμίως και ιδίητε σημειωμένα έγγραφα και απόδειξες, αρχή*

και τέλος, από διαφόρους, από κυβέρνησες και από αρχές και από άλλους πολλούς, όθεν χρημάτισα εγώ με τους αδελφούς μου συναγωνιστάς, οπου μ’ αξίωσε ο Θεός να έχω εις την οδηγίαν μου, όλο καλύτερους μου εις τον αγώνα και εις υπηρεσίες, όθεν διατάχτηκα [...] Διά όλα αυτά γράφω εδώ. Ως άνθρωπος μπορώ να πεθάνω και ή τα παιδιά μου, ή άλλος τα αντιγράψη, για να τα **βγάλη εις το φως**, πρώτο τους ανθρώπους, οπου γράφω μ’ αγανάχτησιν αναντίον τους, να βάνη τις πράξες του κάθε ενού και τ’ όνομά του με καλόν τρόπον, **όχι με βρισές**, διά να **χρησιμεύουν** αυτά όλα εις τους μεταγενεστέρους και να μάθουν να **θυσιάζουν** διά την πατρίδα τους και θρησκεία τους περισσότερη **αρετή**, να ζήσουν ως άνθρωποι σ’ αυτήν την πατρίδα και μ’ αυτήν την θρησκείαν. **Χωρίς αρετή και πόνο εις την πατρίδα και πίστη εις την θρησκεία τους έθνη δεν υπάρχουν**. Και προσοχή να μην τους απατάγη η ιδιοτέλεια. Και αν σκοντάψουν, τότε εις τον κρεμόν θα πηγαίνουν, καθώς το πάθαμεν εμείς. Όλο εις τον κρεμόν κυλάμεν κάθε μέρα. Όταν λοιπόν βγη αυτό το χειρόγραφον εις φως, διαβάζοντάς το όλο οι τίμιοι αναγνώστες, αρχή και τέλος, τότες έχουν το δικαίωμα να κάμη ο καθείς των την κρίση του είτε υπέρ, είτε κατά».

Τα Απομνημονεύματα ήταν ένα **ξέσπασμα**, μια ψυχολογική ανάγκη, - για τούτο και η απεγνωσμένη επιμονή του να μάθει, ώριμος άντρας πια, τρία κολουβογράμματα: **αν δεν τα έγραφε, θα σκαζε !**
«**Πατρίδα, να θυμάσαι!...**» λέει κάπου, με σπαραγμό. Γιατί φοβάται πως, από παρασιώπηση σε παρασιώπηση, έχουμε αγνίζει πια το όριο της παραχάραξης, - ή, για την ακρίβεια, από την παρασιώπηση της σκοπιμότητας φτάσαμε στην σκοπιμότητα της παρασιώπησης. Και σε λίγο, αλίμονο, μήτε η πατρίδα δεν θα θυμάται πια, όπως εύστοχα σχολιάζει ο Θ. Δ. Φραγκόπουλος.
«Δεν επαίνώ», έγραψε ο Σεφέρης, «τον Μακρυγιάννη γιατί δεν έμαθε γράμματα, αλλά δοξάζω τον Θεό, που δεν του έδωσε τα μέσα να τα μάθη. Γιατί αν είχε πάει σε δάσκαλο, θα είχαμε ίσως πολλές φορές τον όγκο των Απομνημονευμάτων, σε μια γλώσσα όλο κουδουνίσματα και κορδακισμούς. Θα είχαμε ίσως ένα Σούτσο της πεζογραφίας, αλλά αυτή την **αστέρευτη πηγή ζωής**, που είναι το βιβλίο του Μακρυγιάννη, δεν θα την είχαμε».

Η κατάρα των εμφυλίων διχασμών
Αφότου ο “μηνίων (οργισμένος) Αχιλλεύς” τσακώθηκε για μία αιχμάλωτη με τον αρχιστράτηγο **Αγαμέμνονα** και εγκατέλειψε τους Έλληνες μπροστά στα τείχη της Τροίας, οι **εμφύλιοι πόλεμοι ματώνουν** την πορεία των Ελλήνων επί χιλιάδες χρόνια. Αυτή την προαιωνία παράδοση των μεταξύ τους εμφυλίων έφεραν οι Έλληνες ακόμη και όταν σήκωσαν, το 1821, το **λάβαιο της ελευθερίας**. Και μέσα στον αιματηρότατο πόλεμο της εθνικής **ανεξαρτησίας** διεξήγαγαν ταυτοχρόνως αιματηρούς εμφυλίους πολέμους μεταξύ τους! Κατά την διάρκεια της **Εθνεγερσίας** αναμετρήθηκαν πολιτικοί και στρατιωτικοί, τοπικοί και προσωπικοί ανταγωνισμοί, οικονομικές επιδιώξεις και επιδιώξεις Δυτικών, διαφορετικές ιδεοληψίες και κοινωνίες, αυτόχθονες και ετερόχθονες αγωνιστές, πικρίες και πλεονεξίες σχηματίζοντας εναλλασσόμενες διαρκώς ετερόκλητες συμμαχίες σε ένα απίστευτο μα εκρηκτικό μείγμα.

Εθνεγερσίας αναμετρήθηκαν πολιτικοί και στρατιωτικοί, τοπικοί και προσωπικοί ανταγωνισμοί, οικονομικές επιδιώξεις και επιδιώξεις Δυτικών, διαφορετικές ιδεοληψίες και κοινωνίες, αυτόχθονες και ετερόχθονες αγωνιστές, πικρίες και πλεονεξίες σχηματίζοντας εναλλασσόμενες διαρκώς ετερόκλητες συμμαχίες σε ένα απίστευτο μα εκρηκτικό μείγμα.
Έζησα κι εγώ τον εμφύλιο στον τόπο μου, τη **Χίο**. Αδελφός αδελ-φή να χτυπά/ και ο φίλος τον φίλο να σφάζει/ τίνος Έλληνα η καρ- διά του βαστά... Αντίστοιχα με τα δικά μου βιώματα, απείρωσ βέβαια πιο έντονα, είχε ο Μακρυγιάννης, που τα περιγράφει με πόνο στις σελίδες των Απομνημονευμάτων του. Γράφει με τον δικότου γλαφυρό τρόπο:

«Μπαίνοντας εις αυτό το έργον και ακολουθώντας να γράφω δυστυχήματα αναντίον της πατρίδος και θρησκείας, οπου της προξενήθηκαν από την **ανοησίαν** μας και **ιδιοτελείά** μας και από θρησκευτικούς και από πολιτικούς και από μας τους στρατιωτικούς, αγαναχτώντας και εγώ απ’ ούλα αυτά, ότι **ζημιώσαμε** την πατρίδα μας πολύ και χάθηκαν και χάνονται τόσο αθώοι άνθρωποι, σημειώνω τα λάθη ολωνών και φτάνω ως την σήμερον, οπου δεν θυσιάζομε ποτές αρετή και πατριωτισμόν και είμαστε σε τούτην την άθλια κατάστασιν και κιντυεύομεν να χαθούμεν».

«Η Διοίκηση θέλει να με κάμη χιλίαρχον κι’ αρχηγόν της Λιβαδειάς εις το ποδάρι του Δυσσέα, φτάνει να σκοτώσω τον Δυσσέα [...] Η καίμηνη η πατρίδα αμαρτίες οπου ’χε και γύρευε να την λευτερώσουμε εμείς οι ανθρωποφάγοι, πολιτικοί και στρατιωτικοί! Κ’ έχομε αρετή να λευτερώσουμε πατρίδα εμείς κι’ αυτείνιο οπου μας κυβερνούν; Τώρα έβαλαν τον Δυσσέα σκότωσε τον Αλέξη Νούτζο, τον σεβάσιμον άρχοντα. **Πόσο ψυχώνει η Τουρκιά μ’ αυτό, πόσο αδυνατίζομε εμείς!**».

«Να θέλουν άλλος την Αγγλία, άλλος τη Γαλλία, άλλος τη Ρωσία, άλλος την Αυστρία κι’ άλλος τη Μπαυαρία -με τη στέψη του βασιλιά Όθωνα- και **χάθη** όλο το **άνθος** των Ελλήνων εις τους εμφυλίους πολέμους».

«Εσένα, Υψηλάντη, δεν σε γνωρίζω το Νικήτα τον είχα ακουστά, δεν είχαμεν γνωριμίά. Καθώς μου γράφουν οι φίλοι, αν είστε τοιούτοι, φευγάτε να μην σκοτωθούμεν αναμεταξύ μας αδίκως αν είστε φίλοι μου και φίλοι της πατρίδος, ελάτε να φιληθούμεν και να γενουόμεν αδελφια, ν’ αγωνιστούμεν διά την πατρίδα μας, ότι κιντυεύει»- γι’ αυτό ο Μακρυγιάννης επιμένει ότι «*τούτη την πατρίδα την έχομε όλοι μαζί...*».

«Και πότε θέλουν να κάνουν αυτά; Όταν ο Δράμαλης κι’ άλλοι πασσάδες με τόσες χιλιάδες φοβερίζουν την δυστυχισμένη πατρίδα και κιντυεύει. Αχ, πατρίδα μου, δεν θα σ’ αφήσουν ζωντανή, ότι αυτείνιο σε κυβερνούν κι’ άλλοι τοιούτοι κι’ απ’ αυτούς κρέμεσαι. Η ψυχή τους ολουνών είναι η ίδια, δόλον θυσιάζουν διά εσένα πλήθος, κι’ αρετή και πατριωτισμόν τελειώς. Και κιντυεύεις μ’ αυτά δεν θα πας ομπρός. Πότε γύρευαν να σκοτώσουνε τους οπλαρχηγούς σου; Όταν εσύ, πατρίδα, είσαι εις τον γκρεμό να τζακιστής, να χαθής. Και βέβαια δεν θα γλύτwnες τότε, ότι εκείνοι οπου είχαν την επιρρογήν θα τους σκότwnαν. Οι νέγοι τι θα ’κάναν, όταν σε κυριέψε τόση Τουρκιά, Ρούμελη και Πελοπόννησο;».

«Ακούτε, εσείς; Ο Καραϊσκάκης, από δέκα χρονών παιδί κλέφτης, θα γύριζε με τους Τούρκους, οπου τους σκότωνα μέσα τους λόγγους και περπάταγε Ξυπόλυτος από μικρό παιδί διά την λευτεριά. Ο Εκλαμπρότατος, το ζιμάρι των Τούρκων, ο δουλευτής αυτείων, των Τούρκων, ο Μαυροκορδάτος, ο αγαπημένος των τύραγωνν, κατάρτεχε τον Καραϊσκάκη να τον καταδικάση εις θάνατον!».

Όμως, παρ’ όλους τους εμφυλίους και τις διαμάχες, υπάρχουν στιγμές που όλοι εμείς γινόμαστε **ένα σώμα**. Και ενώ πάντα είμαστε λιγότεροι και πολεμάμε με πολύ περισσότερους, τελειώς άνισα, εντούτοις οι **νίκες** μας είναι **περισσότερες από τις ήττες**. Τον Ιούνιο του 1825, οι ορδές του Ιμπραήμ κατέκλυσαν την Πελοπόννησο και προχωρούσαν καταστρέφοντας και λεηλατώντας ό,τι έβρισκαν μπροστά τους. Ο Μακρυγιάννης, μέσα σε αυτή την ατμόσφαιρα της ήττας, απτόητος και αποφασιστικός, παίρνει θέση στους “**Αφεντικούς Μύλους**”, κοντά στο Ναύπλιο, ετοιμάζει την άμυνα του φρουρίου και το επιθεωρεί εκτοξεύοντας απειλές: «*...**τώρα θέλει δει ο Μπραήμης ντουφεκί ελληνικό***». Και πράγματι, η έκβαση της μάχης υπήρξε, όπως κανείς δεν το ήλπιζε, **νικηφόρα**.

Την παραμονή, είχε έρθει ο Γάλλος ναύαρχος **Δερινγύ**, και απαισιόδοξος για το αποτέλεσμα, είπε στον Μακρυγιάννη τις φοβερές ελλείψεις που παρατήρησε. Πήρε τότε την απάντηση που έμεινε βαθιά χαραγμένη στη μνήμη των συμπολεμιστών: «*Είναι **αδύνατες οι θέσεις μας** κι εμείς, όμως είναι **δυνατός ο Θεός** που μας προστατεύει. Κι αν είμαστε ολίγο εις το πλήθος του Μπραήμη, παρηγοριάομαστε μ’ έναν τρόπον, ότι η τύχη μάς έχει τους Έλληνες **πάντοτε ολίγους***. Ότι αρχή και τέλος, παλαιόθεν και ως τώρα όλα τα θερία πολεμούν να μας φάνε και δεν μπορούνε- τρώνε από μας και μένει και **μαγιά**. Και οι ολίγοι αποφασίζουν να **πεθάνουν**- κι όταν κάνουν αυτήνη την απόφασιν, λίγες φορές χάνουν και πολλές κερδαίνουν...».

Τελειώνοντας, ας γυρίσουμε στον Σεφέρη: «*Ο Μακρυγιάννης **πολέμησε, αγωνίστηκε, πίστεψε, σκατεπίτηκε, αηδίασε, θύμωσε**. Αλλά **έμεινε** -όπως βγαίνει από το γράψιμό του το απελέκητο- πάντα **ορθός** ως το τέλος: **άνθρωπος στο ύψος του ανθρώπου**. Δεν έγινε **μήτε υπεράνθρωπος μήτε σκουλήκι**. Αλήθεια, μια από τις χάρες του Μακρυγιάννη, που γεμίζει αγαλλίαση την ψυχή, είναι αυτό το συναίσθημα, που δεν παύει ποτέ να μας δίνει- το συναίσθημα πως έχομε στο πλάι μας έναν οδηγό -τόσο ανθρώπινο-, που είναι μέτρο των πραγμάτων και των όντων. Αυτό το ίδιο συναίσθημα που είναι ζυμωμένο με κάθε ελληνική ιδιοσυγκρασία, από τους παμπάλαιους καιρούς που ο **Οιδίποδας κατάργησε τη Σφίγγα** και τον εφιαλτικό κόσμο της λέγοντας μόνο μια λέξη: ο **άνθρωπος**. Ο ελευθερος άνθρωπος, ο δίκαιος άνθρωπος, ο άνθρωπος ζυγαριά της ζωής».*

Πηγές: Μπαρμπα-Google, Απομνημονεύματα Μακρυγιάννη, εκδ. Μέριμνας, Τετράδια «Ευθύνης»